
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Κοινωνικά Προβλήματα, Κοινωνική Απόκλιση

1. Προσδιορισμός της Έννοιας του Κοινωνικού Προβλήματος

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

	Σωστό	Λάθος
α) Ο αναλφαβητισμός είναι κοινωνικό πρόβλημα των αναπτυγμένων βιομηχανικά και τεχνολογικά χωρών.	☐	☐
β) Τα παγκόσμια κοινωνικά προβλήματα διαφοροποιούνται μόνο από ήπειρο σε ήπειρο.	☐	☐
γ) Η περιοχή της Ηπείρου θεωρείται η λιγότερο αναπτυγμένη της Χώρας, αλλά και της Ευρωπαϊκής ένωσης.	☐	☐
δ) Στη σύγχρονη εποχή υπάρχει το αίσθημα της παγκόσμιας αλληλεγγύης.	☐	☐
ε) Η στέρηση εμφανίζεται με πολλές μορφές και δεν αφορά μόνο τους φτωχούς.	☐	☐

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αρίθμησής της.

1. Οι φτωχοί, των πιο αναπτυγμένων βιομηχανικά και τεχνολογικά χωρών, σε σύγκριση με τους φτωχούς, των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών:
  - α) υποφέρουν περισσότερο
  - β) υποφέρουν λιγότερο
  - γ) υποφέρουν το ίδιο
  - δ) δεν υπάρχουν φτωχοί στις αναπτυγμένες χώρες

2. Η ύπαρξη αστέγων, η αύξηση των θανάτων από καρκίνο και τροχαία, η αύξηση των ψυχικών διαταραχών, η αυξημένη αποξένωση των ανθρώπων, είναι έντονα κοινωνικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν:
  - α) τις αναπτυγμένες βιομηχανικά και τεχνολογικά χώρες
  - β) τις λιγότερο αναπτυγμένες βιομηχανικά και τεχνολογικά χώρες
  - γ) όλες τις χώρες του πλανήτη

3. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα υψηλότερα ποσοστά πολιτών που ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας, συγκεντρώνουν οι χώρες:
  - α) Πορτογαλία και Ισπανία
  - β) Πορτογαλία και Ελλάδα
  - γ) Ελλάδα και Ιταλία
  - δ) Ελλάδα και Δανία

Ερωτήσεις του τύπου «σωστό – λάθος» και σύντομης απάντησης

A. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο πλαίσιο.

Σωστό   Λάθος

- α) Η έννοια του κοινωνικού προβλήματος σημαίνει μια κατάσταση δύσκολη, που δεν μπορεί ποτέ να ξεπεραστεί.
- β) Τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα της σύγχρονης εποχής είναι αυτά που έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα
- γ) Ο «δείκτης της ανθρώπινης φτώχειας» προσδιορίζεται, από τον Ο.Η.Ε., με κριτήριο μόνο το εισόδημα.

B. Να αποκαταστήσετε την ορθότητα των προτάσεων που θεωρήσατε λανθασμένες και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να αναφέρετε παραδείγματα κοινωνικών προβλημάτων που έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα.
2. Να προσδιορίσετε τα κυριότερα κοινωνικά προβλήματα που εμφανίζονται στις λιγότερο αναπτυγμένες βιομηχανικά και τεχνολογικά χώρες.
3. Να δώσετε παραδείγματα έντονων κοινωνικών προβλημάτων που εμφανίζονται στις αναπτυγμένες βιομηχανικά και τεχνολογικά χώρες.
4. Να αναφέρετε τα επίπεδα στα οποία διαφοροποιείται ένα παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα.
5. Να περιγράψετε τα ιδιαίτερα κοινωνικά φαινόμενα-προβλήματα που συνοδεύουν τη διαφοροποίηση, κατά ήπειρο, του κοινωνικού προβλήματος της φτώχειας.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. α) Να αναφέρετε ποιος Διεθνής Οργανισμός μελετά το παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας.

- β) Να περιγράψετε πως διαφοροποιείται, από ήπειρο σε ήπειρο, το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας.
2. Να περιγράψετε πως διαφοροποιείται, από χώρα σε χώρα, το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας.
  3. Να περιγράψετε πως διαφοροποιείται, κατά περιοχές μέσα στην ίδια χώρα, το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας.
  4. Να αιτιολογήσετε με παραδείγματα το γεγονός ότι το ίδιο παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα, βιώνεται διαφορετικά από κάθε ομάδα και από κάθε άτομο.
  5. Να παρουσιάσετε τα επίπεδα στα οποία αναπτύσσονται προγράμματα για την αντιμετώπιση του κοινωνικού προβλήματος της φτώχειας.
  6. «Η έλλειψη του βασικού αισθήματος παγκόσμιας αλληλεγγύης, οδηγεί στην έλλειψη συνεχούς, καθολικής και συντονισμένης προσπάθειας για την αντιμετώπιση του κοινωνικού προβλήματος της φτώχειας». Να εξηγήσετε την παραπάνω πρόταση.
  7. α) Να εξηγήσετε γιατί η στέρηση δεν αφορά μόνο τους φτωχούς.
β) Να παρουσιάσετε τις μορφές με τις οποίες μπορεί να εμφανιστεί η στέρηση.

2. Κοινωνική Απόκλιση και Μορφές Παραβατικότητας

2.1. Η κοινωνική απόκλιση

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σωστό   Λάθος

- α) Η Κοινωνιολογία ενδιαφέρεται περισσότερο για τους ψυχολογικούς παράγοντες που διαμορφώνουν το φαινόμενο της απόκλισης.

□   □

.....

- β) Η κοινωνική απόκλιση αφορά τη συμπεριφορά μειοψηφιών κάποιου πληθυσμού.
- .....
- γ) Η απόκλιση είναι μια έννοια σχετική μέσα στο χρόνο.
- .....
- δ) Η έννοια της απόκλισης ταυτίζεται πάντοτε με την έννοια της παραβατικότητας.
- .....

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αρίθμησής της.

1. Η έννοια της κοινωνικής απόκλισης καθορίζεται από:
  - α) κοινωνικούς παράγοντες
  - β) ατομικούς παράγοντες
  - γ) κοινωνικούς και ατομικούς παράγοντες
  - δ) οικογενειακούς παράγοντες

2. Το φαινόμενο της απόκλισης είναι ένα από τα βασικά προβλήματα κυρίως των:
  - α) περισσότερο αναπτυγμένων βιομηχανικά και τεχνολογικά χωρών
  - β) λιγότερο αναπτυγμένων βιομηχανικά και τεχνολογικά χωρών
  - γ) αποκλειστικά, χωρών που προέκυψαν μετά την κατάρρευση του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού»
  - δ) αποκλειστικά χωρών της Λατινικής Αμερικής

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να ορίσετε την έννοια της κοινωνικής απόκλισης.
2. Να δώσετε δύο παραδείγματα από τα οποία το ένα να εμφανίζει την απόκλιση ως φαινόμενο ανώδυνο για το άτομο και το κοινωνικό σύνολο και το άλλο, ως επώδυνο.
3. Να αναφέρετε πότε καταδικάζεται έντονα ή και στιγματίζεται, ένας άνθρωπος που αποκλίνει.

4. Να εξηγήσετε πότε η έννοια της απόκλισης, προσεγγίζει την έννοια της παραβατικότητας.

2.2. Η παραβατικότητα

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σωστό   Λάθος

α) Οι κοινωνιολόγοι μελετούν τις ψυχολογικές αιτίες του φαινομένου της παραβατικότητας.	☐	☐
β) Η παραβατικότητα συσχετίζεται με νευρωτικές ή και ψυχωσικές διαταραχές.	☐	☐
γ) Η παραβατικότητα μειώνεται, γενικά, στη σύγχρονη εποχή.	☐	☐

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αριθμησής της.

- Ο όρος παραβατικότητα σημαίνει τη ροπή, την τάση των ατόμων ή και ομάδων προς την παράβαση:
- α) τυπικών κανόνων
  - β) άτυπων κανόνων
  - γ) τυπικών και άτυπων κανόνων
  - δ) ηθικών κανόνων

Ερώτηση συμπλήρωσης

Να συμπληρώσετε τα κενά στο παρακάτω κείμενο.

Ιδιαίτερη θέση έχει το φαινόμενο της νεανικής, ...
που αντιμετωπίζεται γενικά με ξεχωριστό τρόπο, καθώς ο νέος, ο έφηβος,
ο ανήλικος τις περισσότερες φορές παραβάτης, χρειάζεται μια
διαφορετική ..... Δεν είναι ένας ενήλικος, με
διαμορφωμένη ..... παραβάτης. Έχει
περισσότερες δυνατότητες και πιθανότητες να μεταστραφεί και να
κυριαρχήσει στις παρορμήσεις του και στα αρνητικά του
..... Ένα σημαντικό θέμα για την Κοινωνιολογία
είναι ακριβώς το κατά πόσο οι διάφοροι ....., όπως οι
φυλακές και τα αναμορφωτήρια, βοηθούν αυτή τη βελτιωτική πορεία ή
αν αντίθετα συντελούν στην ..... των παραβατικών
..... των νεαρών, αλλά συχνά και των μεγαλύτερων
εγκλείστων.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να εντοπίσετε τις ανάγκες που ικανοποιούν τα νεαρά παραβατικά άτομα με την ένταξή τους σε μια ομάδα.
2. Να εξηγήσετε γιατί ενδιαφέρει τους κοινωνιολόγους το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να εξηγήσετε τι σημαίνει ο όρος παραβατικότητα και να αναφέρετε παραδείγματα μορφών παραβατικότητας.
2. α) Να εξηγήσετε για ποιο λόγο το φαινόμενο της παραβατικότητας χρειάζεται πολύπλευρη ανάλυση.
β) Να προσδιορίσετε τη συμβολή του κοινωνιολόγου στην μελέτη και αντιμετώπιση του φαινομένου της παραβατικότητας.

3. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους οι κοινωνιολόγοι αναζητούν τις αιτίες, που συντελούν στην ανάπτυξη και στην παγκοσμιοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος.

3. Ανομία, Αλλοτρίωση, Διάφορες Θεωρητικές Προσεγγίσεις

3.1. Ανομία

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να αναφέρετε ποιος κοινωνιολόγος δημιούργησε την έννοια της ανομίας και πως την ορίζει.
2. Να εξηγήσετε ποια μορφή αυτοκτονίας ονομάζει ο Εμίλ Ντυρκέμ «ανομική».
3. Να προσδιορίσετε την έννοια της ανομίας, σύμφωνα με τη θεωρία του Ρ. Κ. Μέρτον;

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να αναλύσετε την έννοια της ανομίας, έτσι όπως χρησιμοποιήθηκε από τον Εμίλ Ντυρκέμ.
2. Να αναπτύξετε τη θεωρία του Ρόμπερτ Κινγκ Μέρτον, που αφορά τους βασικούς τύπους προσαρμογής στις σύγχρονες, ανομικές συνθήκες ζωής.

Ερώτηση αντιστοίχισης

1. Να γράψετε στο κενό αριστερά, το γράμμα του δεδομένου της στήλης B που αντιστοιχεί στο δεδομένο της στήλης A.

A Τύποι προσαρμογής στις σύγχρονες, ανομικές συνθήκες ζωής	B Παραδείγματα
..... Συμμόρφωση με τους σκοπούς και τα μέσα που προβάλλει ως θετικές αξίες κάθε φορά η κοινωνία.	α. Υπάλληλος που θα εκτελέσει με σχολαστικότητα μια έξωση πολυμελούς οικογένειας.
..... Επίτευξη των σκοπών και των μέσων που προβάλλει θετικά η κοινωνία με οποιαδήποτε μέσα, ακόμα και με εκείνα που έχουν αρνητική αξία.	β. Συμβιβασμένος άνθρωπος, που δεν αντιδρά σχεδόν ποτέ δυναμικά.
..... Υπερβολική προσήλωση στα μέσα που προβάλλει ως θετικά η κοινωνία, χωρίς όμως να δίνεται σημασία στους σκοπούς που τα μέσα αυτά εξυπηρετούν.	γ. Χρόνιος χρήστης ναρκωτικών, αλκοολικός.
..... Απόρριψη τόσο των σκοπών, όσο και των μέσων που προβάλλει θετικά η κοινωνία και απομάκρυνση από τις κοινωνικές διαδικασίες.	δ. Αρχηγός οργανωμένου εγκλήματος.

3.2. Αλλοτρίωση

Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή του τύπου «σωστό – λάθος»

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο. Στη συνέχεια, κάθε πρόταση που θεωρήσατε Λανθασμένη, να την αναδιατυπώσετε στη διάστικτη κενή γραμμή, ώστε να γίνει σωστή.

Σωστό   Λάθος

- α) Η έννοια της αλλοτρίωσης χρησιμοποιήθηκε αρχικά στις κοινωνικές επιστήμες από τον Μ. Βέμπερ.
- .....
- .....
- β) Σύμφωνα με την άποψη του Ρουσσώ, η αλλοτρίωση των πολλών σημαίνει αποστέρηση των δικαιωμάτων τους σε όφελος των λίγων.
- .....
- .....
- γ) Ο Μαρκούζε θεωρεί ότι η «μεγάλη άρνηση» της σύγχρονης πραγματικότητας, θα οδηγήσει σε ένα μελλοντικό δικαιότερο κόσμο.
- .....
- .....
- δ) Η Κ. Χόρνεϋ επισημαίνει ότι οι ψυχολογικοί παράγοντες καθορίζουν ουσιαστικά την ανάπτυξη του νευρωτικού ατόμου.
- .....
- .....
- ε) Ο Κ. Μαρξ, στις αναλύσεις του για την αλλοτρίωση, επηρεάστηκε από την ψυχαναλυτική εργασία του Σ. Φροϋντ.
- .....
- .....

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αρίθμησής της.

1. Ο Κ. Μαρξ θεωρεί υπεύθυνο για την αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου:
  - α) τον σοσιαλιστικό τρόπο παραγωγής
  - β) τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής
  - γ) το προλεταριάτο
  - δ) τους διανοούμενους

2. Ο Χ. Μαρκούζε θεωρεί ότι εκείνοι που μπορούν να οδηγήσουν τις σύγχρονες κοινωνίες στο ξεπέρασμα του αλλοτριωτικού τους χαρακτήρα, είναι οι:
  - α) τεχνοκράτες
  - β) καπιταλιστές
  - γ) διανοούμενοι
  - δ) εργάτες

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να δώσετε με σύντομία το περιεχόμενο του όρου αλλοτρίωση.
2. Να περιγράψετε πώς χρησιμοποίησε ο Ζαν-Ζακ Ρουσσώ την έννοια της αλλοτριώσεως.
3. Να καταδείξετε πώς αντιλαμβάνεται την αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου ο Κ. Μαρξ.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να αναλύσετε τις διαστάσεις που παίρνει η αλλοτρίωση, σύμφωνα με τη θεωρία του Κ. Μαρξ.
2. Να αναπτύξετε την οπτική για την κοινωνική αλλαγή, που προσφέρει ο Χέρμπερτ Μαρκούζε, προκειμένου να ξεπεραστεί ο αλλοτριωτικός χαρακτήρας των σύγχρονων κοινωνιών.

3. Να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνονται την αλλοτριωμένη προσωπικότητα ο Εριχ Φρομ και η Κάρεν Χόρνεϋ.

3.3. Άλλες προσεγγίσεις

Ερωτήσεις του τύπου «σωστό – λάθος» και σύντομης απάντησης

- A. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν ως Σωστές ή Λανθασμένες, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο πλαίσιο.

Σωστό   Λάθος

α) Η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του Σάδερλαντ συνδέεται με αυτή της σχολής του Σικάγο.	☐	☐
β) Η θεωρία της κοινωνικής διαντίδρασης δίνει ιδιαίτερη σημασία στην «ετικέτα» που τοποθετεί το κοινωνικό σύνολο στον άνθρωπο που αποκλίνει.	☐	☐
γ) «Εγκλημα του λευκού περιλαιμίου» ονομάζεται ο φόνος Καθολικών ιερέων.	☐	☐
δ) Τα φαινόμενα της απόκλισης και της παραβατικότητας αποτελούν σήμερα αντικείμενα μελέτης μόνο της επιστήμης της Κοινωνιολογίας.	☐	☐

- B. Να αποκαταστήσετε την ορθότητα των προτάσεων που θεωρήσατε λανθασμένες και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να αναφέρετε τη θεωρία που ανέπτυξε ο Έντουιν Χάρντιν Σάδερλαντ.
2. Να αναφέρετε πώς ερμηνεύουν την εγκληματική συμπεριφορά οι ερευνητές της σχολής του Σικάγο.
3. Να εξηγήσετε γιατί ένας αποφυλακισμένος κλέφτης θα δυσκολευτεί, συνήθως, να βρει δουλειά.
4. Να εξηγήσετε γιατί τα παραβατικά άτομα, που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, έχουν μικρότερες πιθανότητες να συλληφθούν και να τιμωρηθούν.

Ερώτηση ανάπτυξης

Να αναπτύξετε τη θεωρία της σχολής της Κοινωνικής Διαντίδρασης, που αφορά την παραβατική συμπεριφορά.

4. Εφαρμογή. Πρακτικές Αντιμετώπισης Φαινομένων Απόκλισης

Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση, τοποθετώντας σε κύκλο το γράμμα της αρίθμησης της.

1. Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, το πρόβλημα της εξάρτησης από τα ναρκωτικά, αντιμετωπίζεται με μέτρα κυρίως:
  - α) κατασταλτικά
  - β) προληπτικά
  - γ) κατασταλτικά και προληπτικά
2. Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, το πρόβλημα των βίαιων εκδηλώσεων του αθλητικού φανατισμού, αντιμετωπίζεται με μέτρα κυρίως:
  - α) κατασταλτικά
  - β) προληπτικά
  - γ) κατασταλτικά και προληπτικά

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να αναφέρετε τις μορφές αντιμετώπισης του προβλήματος της χρήσης ναρκωτικών που διακρίνονται στο πρόγραμμα του Ο.ΚΑ.ΝΑ..
2. Να προσδιορίσετε τους φορείς που μπορούν να εγκρίνουν προγράμματα πρόληψης και απεξάρτησης από τα ναρκωτικά, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Να περιγράψετε τις μορφές που παίρνει η πρόληψη της εξάρτησης από τα ναρκωτικά, στο πρόγραμμα του Ο.ΚΑ.ΝΑ.
2. Να αιτιολογήσετε τη διαφοροποίηση της αντιμετώπισης του προβλήματος της εξάρτησης από τα ναρκωτικά, στα πλαίσια της ελληνικής νομοθεσίας.
3. Να περιγράψετε πως αντιμετωπίζεται το πρόβλημα των βίαιων εκδηλώσεων του αθλητικού φανατισμού, στη σύγχρονη Ελλάδα.

Εργασία για το σχολείο

Πηγή 1

«Αποκλίνουσα ονομάζουμε τη συμπεριφορά εκείνη που απομακρύνεται από τους κοινά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς που διέπουν τη λειτουργία μιας κοινωνίας μια δεδομένη χρονική περίοδο (...).

Σταθερές και αμετακίνητες μέσα στους αιώνες μορφές απόκλισης δεν υπάρχουν. Η έννοια δηλαδή της απόκλισης δεν είναι μια «καθολική» διαχρονική έννοια, ούτε υπάρχουν επιστημονικά κριτήρια που να την καθορίζουν.

Το γενικό πολιτιστικό επίπεδο κάθε εποχής, οι ηθικές αντιλήψεις που επικρατούν, η άρχουσα ιδεολογία, διαμορφώνουν κάθε φορά μια διαφορετική θεώρηση της απόκλισης (...).

Παράλληλα, θα πρέπει να τονίσουμε ότι δεν υπάρχει ένας ηθικός κώδικας καθολικής ισχύος που να καταδικάζει τις αποκλίνουσες συμπεριφορές. Έτσι πράξεις που άλλοτε καταδικάζονταν σαν εγκληματικές, στις μέρες μας η καταδίκη τους φαίνεται αδιανόητη (...).

Κάθε εποχή έχει τις δικές της αντιλήψεις για την απόκλιση. Σε μια εποχή κρίσης των αξιών και κατάρρευσης των θεσμών, όπως η δική μας, η κοινωνία περισσότερο από ποτέ υποχρεώνεται να υπερασπίσει τον εαυτό της πάνω στα σύνορα του παθολογικού και του φυσιολογικού, τείνοντας να αντιμετωπίζει με καχυποψία και να απορρίπτει στο περιθώριο οτιδήποτε ξεφεύγει από το στερεότυπο της «φυσιολογικότητας».

Φ. Τσαλίκου-Κωστοπούλου, Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου,

Πηγή 2

«1.5.3. Συνέπειες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς

Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να αποτελέσει απειλή της κοινωνικής οργάνωσης. Όμως κάθε μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς δεν εκθέτει οπωσδήποτε σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή.

Σ' όλες τις κοινωνίες παρατηρούνται παραβάσεις των κανόνων τους χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι κοινωνίες καταλύθηκαν. Πέρα όμως από ένα όριο κοινωνικής ανοχής της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, η γενίκευση της μη ανταπόκρισης της δράσης του καθενός στις απαιτήσεις των άλλων κοινωνιών μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη σοβαρή διατάραξη των όρων λειτουργίας της κοινής ζωής. Τούτο μπορεί να συμβεί, όταν κλονισθεί η εμπιστοσύνη των κοινωνιών μελών στην αποτελεσματικότητα των κανόνων ως μέσων καθοριστικών της διαγωγής των μελών στις διάφορες κοινωνικές σχέσεις. (...).

(...) Για να φτάσουμε στο σημείο να διακοπεί η εμπιστοσύνη των κοινωνιών στην αποτελεσματικότητα του κοινωνικού δεσμού, θα πρέπει οι αντιθέσεις και οι διαφοροποιήσεις να είναι τόσο έντονες ώστε να έχει επέλθει πλήρης χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής, πλήρες αίσθημα ανασφάλειας σχετικά με την προστασία των αγαθών που η κοινωνία αυτή θεωρεί βασικά. Έξω όμως από την περίπτωση αυτή που είναι ακραία, υπάρχουν πολύ πλατιά περιθώρια κοινωνικής ανοχής απέναντι στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. (...)

Επειδή, λοιπόν, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά πέφτει μέσα στην δυνατότητα πρόβλεψης των κοινωνικών μελών, αυτά, παρά την προσδοκία τους ότι και από τον άλλο θα εκδηλωθεί συμπεριφορά σύμφωνη με τα κοινωνικά πρότυπα, παίρνουν μέτρα προστασίας τους για το ενδεχόμενο να παραβιάσει ο άλλος τα πρότυπα αυτά.(...). Η κοινωνική οργάνωση και συνοχή απειλείται από την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά όταν αυτή ποσοτικά και ποιοτικά ξεπερνά τα όρια της κοινωνικής ανοχής. (...).

(...) Μια θετική επίπτωση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς είναι ότι συντελεί έμμεσα στην αύξηση της κοινωνικής αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της κοινωνικής ομάδας.¹ Όσο οι κανόνες εφαρμόζονται γενικά, τα κοινωνικά μέλη δεν συνειδητοποιούν απόλυτα την αξία του προστατευόμενου αγαθού. Σε περίπτωση όμως παράβασης του κανόνα και προσβολής του προστατευόμενου αγαθού, τότε εξεγείρεται η συλλογική συνείδηση και μπαίνουν σε κίνηση μηχανισμοί συλλογικής άμυνας, τόσο περισσότερο έντονα συλλογικής, όσο σπουδαιότερο προσλαμβάνει η κοινωνία αυτή το προστατευόμενο αγαθό.²

Βλέπουμε λοιπόν ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, όταν αυτή δεν υπερβαίνει ορισμένο μέτρο, συντελεί στη συσπείρωση των κοινωνιών γύρω από τις προστατευόμενες αξίες και στη σύσφιξη της κοινωνικής συνοχής. Επίσης η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά πολλές φορές μαρτυρεί μια επελθούσα ή μια επερχόμενη κοινωνική αλλαγή. Και έτσι δεν αποκλείεται να είναι προάγγελος προοδευτικών αλλαγών».

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ, ΜΕΡΟΣ Α΄-ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ,
Το έγκλημα-Η Εγκληματολογία, Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου
Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984 (σελ. 36-38)

Αφού μελετήσετε τις πηγές 1 και 2 και με βάση τις κοινωνιολογικές σας γνώσεις να δώσετε απαντήσεις στα εξής:

- α) Να βρείτε παραδείγματα μορφών συμπεριφοράς από την ελληνική κοινωνία, που κατά το παρελθόν, χαρακτηρίζονταν ως αποκλίνουσες (παρεκκλίνουσες) ενώ σήμερα θεωρούνται «φυσιολογικές».
- β) Ποιες παραβάσεις κανόνων και προσβολές προστατευόμενων αγαθών ή αξιών, θα αποτελούσαν σήμερα στην Ελλάδα μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς.

---

¹ E. Durkheim, *Les règles de la méthode sociologique*, Παρίσι, 1968, σ. 67.

² Χαρακτηριστική είναι, π.χ. η με αγανάκτηση και πάθος αντίδραση του κοινού σε ορισμένες αποτρόπαιες, κατά την κοινή συνείδηση, ανθρωποκτονίες.

Προαιρετικές εργασίες για το σπίτι

Εργασία 1η

Πηγή 1

Νεανική παραβατικότητα

«Σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα, ως ανήλικο χαρακτηρίζεται ένα άτομο μεταξύ των 7 και 17 χρόνων.

Το δικαστήριο ανηλίκων είναι εκείνο που επιλαμβάνεται των υποθέσεων εκείνων της παραβατικότητας των ανηλίκων, σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα και τον Αναγκαστικό Νόμο 2724/40.

Παράλληλο υποβοηθητικό έργο προσφέρουν οι αντίστοιχες Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (Ε.Π.Α.) που λειτουργούν ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου. Σε κάθε έδρα Πρωτοδικείου λειτουργεί ένα δικαστήριο ανηλίκων, υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων και η Ε.Π.Α.

Η διαδικασία της δικαστικής επιμέλειας ενός ανηλίκου είναι αρκετά πολύπλοκη και γίνεται μετά από γνωματεύσεις του αρμόδιου δικαστή ανηλίκων και ύστερα από γνωμάτευση ή αίτηση ενός αριθμού αρμοδίων γονέων, κηδεμόνων ή δικαστών, εισαγγελικών και άλλων αρχών και ύστερα από επισταμένη έρευνα που γίνεται από την αρμόδια δικαστική και κοινωνική υπηρεσία.

Σχετικά με τη σχετική νομοθετική κάλυψη, πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται να εφαρμοστεί ένα νέο νομοσχέδιο «για την πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων», που αφορά και τη λειτουργία των λεγόμενων ιδρυμάτων αγωγής ανηλίκων».

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ, Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχιατρική,
Μιχάλης Γ. Μαδιανός, Εκδόσεις Καστανιώτη, Πρώτος τόμος,
Δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1996, (σελ. 286)

Πηγή 2

«Τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο της εγκληματικότητας των ανηλίκων έχει λάβει σοβαρές διαστάσεις διεθνώς. Τι είναι όμως αυτό που σπρώχνει έναν έφηβο στο έγκλημα;

Ο καθηγητής εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο κ. Ιακ. Φαρσεδάκης, μιλώντας προς «Το Βήμα» τόνισε ότι (...) πρωτεύοντα ρόλο ως προς τις επιρροές που δέχεται ο ανήλικος παίζουν οι κοινωνικές συνθήκες τις οποίες βιώνει από τότε που γεννήθηκε, ξεκινώντας από το οικογενειακό του περιβάλλον, ως τότε που θα ενταχθεί ή δεν θα ενταχθεί στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. «Για παράδειγμα, αν μια οικογένεια περνάει συνεπή μηνύματα στα παιδιά και οι αξίες της, ακόμη κι αν δεν ταυτίζονται, δεν έρχονται σε σύγκρουση, τότε τα παιδιά δεν θα αντιμετωπίσουν προβλήματα και θα ενταχθούν φυσιολογικά στο περιβάλλον, χωρίς αυτό βέβαια να αποτελεί κανόνα», εξηγεί ο κ. Φαρσεδάκης.

Πέρα από την οικογένεια, σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του παιδιού παίζει τόσο ο σχολικός παράγοντας όσο και το φιλικό του περιβάλλον, ενώ ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και ειδικά της τηλεόρασης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο πλέον αρνητικός σε ό,τι αφορά τον επηρεασμό του, όπως επισημαίνει ο κ. Αντ.Μαργανάς, καθηγητής Εγκληματολογίας στο ίδιο πανεπιστήμιο. Πράγματι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα διεθνών ερευνών, ο εθισμός στη βία, η εξασθένηση της ηθικής συνείδησης, κατά τους φιλοσόφους, η δημιουργία στερεοτύπων, η αδυναμία διάκρισης μεταξύ πραγματικού και φανταστικού, όλες οι «αξίες» δηλαδή που προβάλλει η τηλεόραση, δημιουργούν σύγχυση στον ανήλικο και τον ωθούν στην επιλογή άνομων μέσων προκειμένου να βιώσει την εύκολη χλιδή ως τον ιδανικό τρόπο ζωής».

Εφημερίδα «Το Βήμα» 21 Νοεμβρίου 1993

Αφού μελετήσετε τις πηγές 1 και 2, και με βάση τις κοινωνιολογικές σας γνώσεις να απαντήσετε: Γιατί η Κοινωνιολογία ενδιαφέρεται για το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας;

Εργασία 2η

Πηγή

«Οι ίδιοι πολιτιστικοί παράγοντες που επηρεάζουν το φυσιολογικό άνθρωπο, επηρεάζουν το νευρωτικό σε μεγαλύτερο βαθμό και τα ίδια αποτελέσματα εμφανίζονται σε αυτόν απλώς σε πιο έντονη μορφή - εξουδετερωμένη αυτοπεποίθηση, μανία καταστροφής, άγχος, αυξημένη ανάγκη για ανταγωνισμό και υπερβολική ανάγκη για αγάπη.

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι σε κάθε νύρωση υπάρχουν τάσεις που ο νευρωτικός δεν μπορεί να τις εναρμονίσει μεταξύ τους, τίθεται το ερώτημα μήπως στον πολιτισμό μας υπάρχουν ορισμένες βασικές αντιφάσεις, σαν αυτές που περιέχονται στην τυπική νευρωτική σύγκρουση. Θα ήταν καθήκον ενός Κοινωνιολόγου να μελετήσει και να περιγράψει αυτές τις πολιτιστικές αντιφάσεις. Εδώ θα αρκεστούμε να αναφέρουμε με τη μεγαλύτερη συντομία μερικές από τις σπουδαιότερες αντιφάσεις

Η πρώτη αντίφαση είναι αυτή ανάμεσα στον ανταγωνισμό και στην επιτυχία από το ένα μέρος και στην αδελφική αγάπη και ταπεινοφροσύνη από το άλλο. Από το ένα μέρος ο πολιτισμός μας κάνει τα πάντα για να μας ωθήσει στο δρόμο της επιτυχίας, δηλαδή όχι μόνο να επιβαλλόμαστε, αλλά να είμαστε επιθετικοί και σε θέση να παραμερίζουμε τους άλλους. Από το άλλο μέρος ο πολιτισμός μας διατυμπανίζει τα χριστιανικά ιδανικά, ότι είναι ιδιοτέλεια να θέλουμε κάτι για τον εαυτό μας, ότι πρέπει να είμαστε ταπεινόφρονες και υποχωρητικοί. (...)

Η δεύτερη αντίφαση έγκειται στην τεχνητή δημιουργία των αναγκών μας και στην πραγματική ματαίωση της ικανοποίησής τους. Για οικονομικούς λόγους δημιουργούνται στον πολιτισμό μας τεχνητές ανάγκες με τη διαφήμιση, με την προκλητική κατανάλωση και με τη μίμηση. Για τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων όμως η πραγματική ικανοποίηση αυτών των φαινομενικών αναγκών είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Οι ψυχικές συνέπειες για το ξεχωριστό άτομο είναι η διαρκής ασυμφωνία ανάμεσα στις επιθυμίες και στην ικανοποίησή τους

Μια άλλη αντίφαση έγκειται ανάμεσα στην προσωπική ελευθερία του ατόμου και στα πραγματικά όριά της. Στον ξεχωριστό άνθρωπο η

κοινωνία υποβάλλει την ιδέα πως είναι ελεύθερος και ανεξάρτητος και μπορεί να αποφασίζει για τη ζωή του όπως θέλει αυτός· ο στίβος της ζωής του είναι ανοικτός και μπορεί να πετύχει ό,τι επιθυμεί αν είναι εργατικός και ενεργητικός. Στην πραγματικότητα όμως όλες αυτές οι δυνατότητες είναι για την πλειοψηφία των ανθρώπων περιορισμένες. (...)

Το αποτέλεσμα για το άτομο είναι μια αμφιταλάντευση ανάμεσα στο αίσθημα απεριόριστης δύναμης σχετικά με τον καθορισμό της τύχης του και στο αίσθημα απόλυτης αδυναμίας.

Αυτές οι αντιφάσεις του πολιτισμού μας είναι ακριβώς οι συγκρούσεις που βασανίζεται να συμφιλιώσει ο νευρωτικός: τις επιθετικές του τάσεις με τις υποχωρητικές του τάσεις· τις υπερβολικές απαιτήσεις του με το φόβο του μήπως δεν καταφέρει τίποτε την τάση του να αυτοεξυμνείται με το αίσθημα της προσωπικής του αδυναμίας. Η διαφορά από ένα φυσιολογικό άνθρωπο είναι απλώς ποσοτική. Ενώ ένας φυσιολογικός άνθρωπος μπορεί να ανταπεξέλθει σε αυτές τις δυσκολίες χωρίς να πάθει ζημιές, στο νευρωτικό οι συγκρούσεις είναι κλιμακωμένες σε τέτοιο βαθμό που να γίνεται αδύνατη κάθε ικανοποιητική λύση. Φαίνεται πως ο άνθρωπος, που διατρέχει τον κίνδυνο να γίνει νευρωτικός, έχει αντιμετωπίσει τις πολιτισμικά εξαρτημένες δυσκολίες με γνώμονα τις παιδικές του εμπειρίες και γι' αυτό δεν κατάφερε να ανταπεξέλθει παρά μόνο με μεγάλη βλάβη της προσωπικότητάς του. Θα μπορούσαμε να τον ονομάσουμε το αποπαίδι του πολιτισμού μας».

Κάρεν Χόρνβυ, *Ο νευρωτικός άνθρωπος της εποχής μας*,
Επίκουρος, Αθήνα 1975 (σελ. 127-129)

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, να προσδιορίσετε:

- α) Τις πολιτιστικές αντιφάσεις που οδηγούν στη δημιουργία της νευρωτικής προσωπικότητας;
- β) Τη διαφορά του «φυσιολογικού» από το «νευρωτικό» άνθρωπο της εποχής μας.

Εργασία 3η

Πηγή

«Η βιομηχανική κοινωνία έφτασε στο στάδιο εκείνο, όπου πια δεν μπορούμε να ορίσουμε μια αληθινά ελεύθερη κοινωνία χρησιμοποιώντας τους παραδοσιακούς όρους της οικονομικής, πολιτικής και πνευματικής ελευθερίας. Όχι γιατί οι ελευθερίες αυτές έχασαν τη σημασία τους, αλλά αντίθετα γιατί έχουν πάρα πολύ σημασία για να μπορούν να περιοριστούν στο παραδοσιακό πλαίσιο.

Μόνο αρνητικοί όροι μπορούν να εκφράσουν αυτές τις καινούργιες μορφές, γιατί ακριβώς αποτελούν άρνηση των μορφών που κυριαρχούν. Έτσι, οικονομική ελευθερία θα πρέπει να σημαίνει απελευθέρωση από την οικονομία, απ' τον καταναγκασμό που ασκείται με τις οικονομικές σχέσεις και δυνάμεις, απελευθέρωση απ' την καθημερινή πάλη για την ύπαρξη, απαλλαγή απ' την ανάγκη να κερδίζουμε τη ζωή μας. Πολιτική ελευθερία θα πρέπει να σημαίνει απελευθέρωση απ' την πολιτική αυτή που πάνω της τα άτομα δεν μπορούν να ασκήσουν ουσιαστικό έλεγχο. Πνευματική ελευθερία θα πρέπει να σημαίνει αποκατάσταση της ατομικής σκέψης, πνιγμένης σήμερα από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και θύμα της διαπαιδαγώγησης, κι ακόμη θα πρέπει να σημαίνει ότι θα πρέπει να πάψουν να υπάρχουν κατασκευαστές της «κοινής γνώμης» κι ακόμα και κοινή γνώμη. (...)

Μπορούμε να διακρίνουμε τις ανάγκες σε αληθινές και πλαστές. Είναι «πλαστές» αυτές που ιδιαίτερα κοινωνικά συμφέροντα επιβάλλουν στο άτομο: οι ανάγκες που δικαιολογούν την ξεθεωτική δουλειά, την επιθετικότητα, την εξαθλίωση, την αδικία. Η ικανοποίησή τους ίσως να δημιουργεί την ευημερία για το άτομο, αλλά μια τέτοια ευημερία που εμποδίζει το άτομο να καταλάβει τη γενική καχεξία και να αντιληφθεί τις ευκαιρίες για την εξαφάνισή της. Το αποτέλεσμα είναι τότε η ευφορία μέσα στη δυστυχία. Να αναπαύεσαι, να διασκεδάζεις, να δρας και να καταναλώνεις όπως όλοι οι άλλοι, να αγαπάς και να μισείς ό,τι αγαπούν και μισούν οι άλλοι, αυτά στο μεγαλύτερό τους μέρος είναι ανάγκες πλαστές. (...)

Βρισκόμαστε μπροστά σε μια απ' τις θλιβερότερες πλευρές της αναπτυσσόμενης βιομηχανικής κοινωνίας: στον ορθολογιστικό χαρακτήρα

της ανορθολογικότητάς της. Ο πολιτισμός αυτός παράγει, είναι αποτελεσματικός, είναι ικανός να αυξάνει και γενικεύει την άνεση, να κάνει το περιττό ανάγκη, να κάνει την καταστροφή εποικοδομητική. Στο βαθμό που μετατρέπει τον κόσμο-αντικείμενο σε διάσταση του ανθρώπινου πνεύματος και σώματος, η ίδια η έννοια της αλλοτρίωσης γίνεται προβληματική. Οι άνθρωποι αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους στα εμπορεύματά τους, βρίσκουν την ψυχή τους στο αυτοκίνητό τους, στην ταινία υψηλής πιστότητας που έχουν, στο σπίτι τους με τα δύο επίπεδα, στον τεχνικό εξοπλισμό της κουζίνας τους. Ο μηχανισμός που συνδέει το άτομο με την κοινωνία του άλλαξε και ο κοινωνικός έλεγχος βρίσκεται μέσα στις καινούργιες ανάγκες που γέννησε».

H. Marcuse, *Ο μονοδιάστατος άνθρωπος*,
Παπαζήσης, Αθήνα 1971 (σελ. 35,36-39,40)

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, να σχολιάσετε τις παρακάτω προτάσεις του σχολικού βιβλίου σελ. 280.

- α) «Ο Χέρμπερτ Μαρκούζε (1898-1972) δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους μηχανισμούς κανονικοποίησης, ομοιομορφοποίησης και καταπίεσης των σύγχρονων βιομηχανικών κοινωνιών και στη συμβολή τους στην αλλοτρίωση των ανθρώπων που γίνονται μονοδιάστατοι».
- β) «Πιστεύει ότι δεν υπάρχει καμιά πραγματική σχέση ανάμεσα στο σύγχρονο κόσμο και σε ένα μελλοντικό, δικαιότερο κόσμο, και γι' αυτό το πρώτο στάδιο για την υλοποίηση αυτού του μελλοντικού κόσμου είναι η «μεγάλη άρνηση» της σύγχρονης πραγματικότητας».

Εργασία 4η

Πηγή

«Το στερεότυπο του εγκληματία δεν προκαλεί μόνο την εχθρότητα έναντι του εγκληματία για το έγκλημα το οποίο έκανε· οδηγεί και στην αναδρομική ανατροπή ολόκληρης της κοινωνικής του ταυτότητας και στην ολική αναθεώρησή του.

Το ότι μέχρι τη στιγμή του εγκλήματος, που έκανε ή που υποτίθεται ότι έκανε, ζούσε μια ζωή όπως όλοι οι άλλοι, εργαζόταν για να βγάλει το ψωμί του όπως όλοι, δημιουργούσε οικογένεια όπως κι άλλοι και, γενικά, συναναστρεφόταν καθημερινά, στα πλαίσια των διαφόρων κοινωνικών σχέσεων, ένα πλήθος προσώπων χωρίς αυτά να προσέξουν κάποια ανωμαλία ή αντικανονικότητα στην συμπεριφορά του, δεν έχει καμιά σημασία. Με την επιβολή του στίγματος όλο το παρελθόν ανατρέπεται και το άτομο θα εισπραχθεί κάτω από ένα νέο φως, το οποίο προβάλλει προς τα έξω ένα είδωλο που έχει σαν αποκλειστικά χαρακτηριστικά εκείνα του στερεότυπου του εγκληματία· χαρακτηριστικά που προκαλούν το φόβο και την αποστροφή. Υπ' αυτή την έννοια τονίσαμε παραπάνω ότι ο στιγματισμός κάποιου ως εγκληματία έχει σαν αποτέλεσμα την έκπτωσή του από όλους τους κοινωνικούς ρόλους που ασκούσε μέχρι τότε και την επιβολή σ' αυτόν ενός ρόλου και μόνο, του εγκληματία. Εξάλλου, η αναδρομική θεώρηση του στιγματισμένου κάτω από το πρίσμα του στίγματος οδηγεί σε νέα ερμηνεία και σημασιολόγηση περιστατικών του παρελθόντος, τα οποία, όταν συνέβησαν, πέρασαν απαρατήρητα ως ευτελή, ασήμαντα και συνηθισμένα στη ζωή των ανθρώπων, ενώ, εξεταζόμενα κάτω απ' το φως της νέας ιδιότητας, τα περιστατικά αυτά αποκτούν ιδιαίτερη σημασία που τα συνδέει με την ιδιότητα αυτή. Έτσι, π.χ. το γεγονός ότι στην παιδική του ηλικία σκόπευε τις γάτες της γειτονιάς με το αεροβόλο, ή έκανε μερικά «σκασιарχεία» από το σχολείο ή άλλα παρόμοια περιστατικά, ενόψει του διαπραχθέντος εγκλήματος, θα ερμηνευθούν από τους ειδικούς κατά τον έλεγχο της προσωπικότητας, ως δηλωτικά συναισθηματικής ψυχρότητας ή ασταθούς προσωπικότητας και, αφενός, θα εξηγήσουν το έγκλημα, αφετέρου, θα θεμελιώσουν την κρίση περί επικινδυνότητας του υποκειμένου για

διάπραξη και άλλων εγκλημάτων στο μέλλον. Χαρακτηριστικά λέει ο Mischel ότι δεν είναι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που εξηγούν το έγκλημα αλλά βρισκόμενοι μπροστά σ' ένα έγκλημα αναγκαζόμαστε, προκειμένου να το εξηγήσουμε, να κατασκευάσουμε τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας».

*Δασκαλάκης Η., Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης,
Σάκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή 1985 (σελ. 148,149)*

Αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, να παρατηρήσετε και να σχολιάσετε:

- α) Πώς παρουσιάζεται από τα Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα από την τηλεόραση, ένας άνθρωπος που κατηγορείται ότι διέπραξε μια παράβαση.
- β) Ποιες επιπτώσεις μπορεί να έχει ο στιγματισμός του στην κοινωνική του ταυτότητα, όταν μάλιστα δεν έχει ακόμα παραπεμφθεί σε δίκη για να διαπιστωθεί αν πράγματι είναι αθώος ή ένοχος.